

E.R. Whitwell - Through Bosnia and Herzegovina with a Paint Brush, 1909.

(prijevod dijela o Mostaru)

*Prošlo je više od 100 godina od putovanja Mrs. E.R. Whitwell Bosnom i Hercegovinom. Ona je na put krenula sa slikarskim kistom i štafelajem, putovala je od mjesta do mjesta i svoje dojmove prebacivala na platno. Godinu dana nakon putovanja objavila je knjigu „Through Bosnia and Herzegovina with a Paint Brush“ (Kroz Bosnu i Hercegovinu sa slikarskim kistom). U Mostaru je boravila tri dana aprila 1908. godine. Međutim, ne samo slikama (koje pomalo otkrivaju amatersku ruku), već i izuzetno lijepim i biranim riječima, opisala je svoj boravak u hotel Neretvi. Skice i zabilješke koje je Mrs. E. R. Withwel objavila u ovoj knjizi su, kako ona kaže, „njene osobne reminiscencije s jednoga vrlo zanimljivog i ugodnoga putovanja i odmora u ovoj zemlji, van uobičajenih staza.“ Gospođa Whitwell (1853.-1929.), pravoga imena **Mary Janet Leatham**, bila je supruga Edwarda Robsona Whitwella, inače vlasnika jednog rudnika, a kasnije je postao izvršni direktor i potpredsjednik Hordern rudnika na sjeveroistoku Engleske. Gospođa Whitwell je putujući njihovom porodičnom jahtom zapisivala i dojmove o zemljama i ljudima. Godine 1907. sama je boravila deset dana na Korzici i objavila knjigu s crtežima, a sljedeće godine je pošla na put sa svojim prijateljima i ostala šest tjedana. Na tom je putovanju posjetila Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru. U Mostar je doputovala 4. aprila 1908. godine vlakom iz Dubrovnika, a evo i njenih dojмова o našem gradu.*

[...] Iz Dubrovnika smo krenuli praćeni jakim pljuskom, kiša je počela padati dan ranije i nastavila je padati čitavo vrijeme puta do Mostara. Kad smo stigli u Mostar oko 19,30, bilo je vrlo lijepo. Putovanje traje osam sati. Vlak se penje uz planinu od kraškoga hrapava siva kamena. Na vrhu puše jak vjetar, a pogled s obje strane visoravni je više nego lijep. Vlak se zaustavlja na mnogim malim postajama, gdje putnici silaze iz vlaka, kupuju piće u bifeima. Na nekim stanicama, vlak je stajao i čitavih deset minuta bez nekoga velikog razloga, a putnici su izlazili i hrlili put bifea.

Hercegovina se od 1878. godine nalazi pod titularnom vlašću turskoga sultana, a pod administrativnom upravom Austrougarske. Omeđena je na sjeveru i istoku s Bosnom, na jugu s Crnom Gorom, na zapadu s Dalmacijom, a Jadran dodiruje jedino u Sutorini. Ljudi žive pretežno u selima, postoji samo pet gradova, a glavni grad je Mostar.

U Mostaru, na rijeci Neretvi, nalazi se lijep Stari most koji povezuje dva dijela grada. U dolini rijeke Neretve rastu masline, murve, smokve, uzgaja se bostan, grožđe, riža i kukuruz. Na planinama koje prelaze visinu 2000 metara rastu šume bukve i bora. Najviše se planine nalaze na granici s Crnom Gorom. Uzgajaju se ovce i koze, a od vune se prave dugi debeli bijeli ogrtači koji se mogu vidjeti izloženi na vratima mnogih kuća u selima pokraj pruge, usput sve do Mostara. Ovuda prolazi cesta iz Sarajeva u Bosni, kroz Hercegovinu, pa sve do Jadrana. Ove krajeve posjetili smo u aprilu, to je rani period godine i ponekad je malo pohladno, a ostalima bih preporučila da ovamo ne dolaze, barem ne prije juna.

U Mostaru smo odsjeli u prilično udobnom hotelu Neretva uz koji se nalazi i prelijep restoran. Tu možete poručiti što god želite, a primijetili smo da se ovdje kuha mnogo bolje nego u Dubrovniku. Čak i dvije žene, kao što smo bile nas dvije, mogu bez problema putovati ovim putem ako govore talijanski ili njemački, a u hotelima svi govore engleski.

Ja sam unajmila vodiča i nosača koji nosi moj materijal za slikanje i čuva me od gužve. Zove se Karabajić. Sve je to praktično, ali nije i nužno. Sljedećega dana pošli smo u grad. Svuda je uokolo bilo puno blata. Kiša je padala u intervalima, ali smo, ipak, uspjeli vidjeti stari grad s mnoštvom malih dućana

koji imaju izloženu robu. Nije bilo ničega posebnog što bi nas dovelo u iskušenje da nešto kupimo, iako je bilo vrlo zanimljivo gledati sve to. Vidjeli smo mnogo džamija s malim minaretima. Bilo je isuviše mokro da bih nešto slikala, zato sam se okrenula gledanju pejzaža. Imala sam namjeru uzeti kočiju i provozati se poslije ručka, ali je udario takav pljusak da sam odustala. Čak smo se u jednome trenutku pitali hoće li ikad prestati padati. Poštanske marke u Hercegovini su fascinantne, vrijednost im je od četvrt penija pa naviše, a prilično su velike i zauzimaju dobar dio omotnice pisma.

U Mostaru smo bili impresionirani ženskom nezgrapnom odjećom sa širokim ogrtačem sašivenim od nekog crnog materijala, cijeli su gornji dio tijela i glava bili pod feredžom, a žene su se gegale kao patke kad ih gledate otpozadi.

Ovdje sam naslikala jedan moj pogled prema Starom Mostu.

Poslije podne sam otišla na izlet kolima u Blagaj. Od Mostara je Blagaj udaljen osam milja. Bila sam sretna da je prestala kiša i mogla sam nacrtati izvor Bune, jedne od najljepših rijeka u ovoj zemlji koja se na čudnovat način probija kroz planinu i ovdje izvire. Mlinica i džamija (tekija, op.a.) su se uklopile u moju sliku kao i duboka plava voda sa svim svojim šarmom. Bilo mi je žao što je vrijeme u Mostaru bilo tako loše.

Sljedećega se dana pojavilo sunce i prije našeg polaska vlakom za Sarajevo obavile smo kolima još jedan posjet gradu, ali sada drugim ulicama. Sve je bilo tako slikovito. Mnoštvo malih dućana s raznom robom. Žene iz boljeg staleža nosile su za nas interesantnu feredžu s jednim nastavkom na glavi, poput poklopca na motoru, tako da im nitko ne može vidjeti lice, a one su same gledale kao odnekud iz dubine. Boje ovoga pokrivača su ili crne ili tamno plave. Mnoge su žene nosile duge gaće (dimije, op.a.) ispod ogrtača koji su podizale visoko da ih ne bi zaprljale blatom nakon kiše.

Preveo: Tibor Vrančić

